

Raamatukogude andmekogu andmekaitsealane mõjuhinna

Kokkuvõte andmekaitsealase mõjuhinna tulemustest

Käesolev andmekaitsealane mõjuhinna on koostatud isikuandmete töötlemise kohta kultuuriministri asutatavas raamatukogude andmekogus (edaspidi ka *andmekogu*), mida saavad kasutama hakata kõik Eesti raamatukogud.

Raamatukogude andmekogu andmesubjektid on raamatukoguteenuste kasutajad (sh puudega inimesed ja lapsed) ning raamatukogutöötajad. Andmekogusse talletatakse raamatukoguteenuste osutamiseks vajalikud isikuandmed (näiteks ees- ja perekonnanimi, isikukood, kontaktandmed jne). Lisaks sisaldab andmekogu isikuandmeid, mis tekivad raamatukoguteenuste kasutamise käigus ning peegeldavad andmesubjekti isiklikke eelistusi või huve.

Raamatukogude andmekogus sisalduvate isikuandmetega seotud riskide maandamiseks kasutatakse organisatsioonilisi, füüsilisi ja infotehnoloogilisi turvameetmeid. Olulisemad isikuandmete kaitseks võetavad abinõud on raamatukogude andmekogu puhul järgmised:

- 1) iga andmevälja tarbeks on olemas selge õiguslik alus;
- 2) raamatukoguteenuste alaealiste (samuti täisealistest eestkostetavatest) kasutajate puhul küsitakse lapsevanema või muu seadusliku esindaja nõusolekut;
- 3) raamatukogude andmekogus sisalduvaid isikuandmeid ei avalikustata;
- 4) raamatukogutöötajatele raamatukoguteenuste kasutajate isikuandmetele juurdepääsu andmisel lähtutakse põhimõttest, et raamatukogutöötaja võib omada juurdepääsu ainult nendele andmetele, mis on vajalikud tema tööülesannete täitmiseks;
- 5) kasutaja autentimiseks on kasutusel turvalised kanalid (TARA, HarID, TAAT);
- 6) kasutajanime ja parooliga sisselogimisel kasutatakse mitmeastmelist autentimist;
- 7) andmesubjektile tagatakse võimalus valdavat enamust oma andmetest ise muuta ja raamatukogu ees täitmata kohustuste puudumisel ka kustutada;
- 8) kord aastas kontrollitakse isikuandmete õigsust;
- 9) raamatukogude andmekogu veebipõhise rakenduse puhul kasutatakse vahendeid, mis kaitsevad rakendust lubamatute päringute eest ning logivad kõrvalekalduvaid tegevusi;
- 10) logitakse kõiki tekkivaid tehnilisi vigu ja süsteemi ebaharilikku käitumist;
- 11) kõik raamatukogude andmekogus olevate isikuandmetega tehtud toimingud logitakse, iga päringu ja kande kohta säilitatakse vähemalt selle teinud isiku nimi ning päringu või kande tegemise kuupäev ja kellaaeg;
- 12) isikuandmetele on määratud säilitustähtajad, mille lõppemisel isikuandmed kustutatakse või anonümiseeritakse;
- 13) raamatukogude andmekogu andmed varundatakse regulaarselt ja varukoopiaid hoitakse turvaliselt eraldi asukohas, et neid saaks taastada süsteemi rikke või küberrünnaku korral;
- 14) raamatukogude andmekogu kasutavatele raamatukogutöötajatele pannakse kohustus läbida igal aastal andmekaitse ja turvalisusega seotud veebikoolitus.

Kuigi raamatukogude andmekogu puhul esineb riske, mille realiseerumisel oleks suur negatiivne mõju, on nende esinemise tõenäosus tänu rakendatavatele meetmetele väike.

1. Mõjuhinna läbiviimisest

1.1. Läbiviimise aeg

Mõjuhinna on läbi viidud ajavahemikul oktoober 2024 – märts 2025.

1.2. Mõjuhinna ulatus

Mõjuhinna on koostatud isikuandmete töötlemise kohta raamatukogude andmekogus. Mõjuhinna ei hõlma raamatukogude kogudes ja andmebaasides sisalduvaid väljaannetega seotud isikuandmeid.

1.3. Metoodika

Mõjuhinna teostamisel on peamiste allikatena kasutatud raamatukogude andmekogu osadeks olevate raamatukogusüsteemi ja e-kataloogi detailanalüüse^{1,2}, mille koostamisel analüüsiti asjasse puutuvaid dokumente, viidi läbi intervjuusid tellija ehk Eesti Rahvusraamatukogu (edaspidi *RaRa*) töötajatega ja seni kasutusel olnud raamatukogusüsteemide esindajatega, korraldati raamatukogude esindajatele töötuba ning koguti kirjalikku tagasisidet. Lisaks on mõjuhinna läbiviimise raames toimunud mitu kohtumist RaRa esindajatega. Mõjuhinna on koostatud, kasutades riskil põhinevat meetodit.

2. Andmekogu kirjeldus

2.1. Andmekogu üldine kirjeldus

Raamatukogud kasutavad e-katalooge ja neid toetavaid raamatukogusüsteemide kogude haldamiseks, raamatukogude kasutajate registreerimiseks ja nende üle arvestuse pidamiseks, väljaannete ja esemete kojulaenutuse ja kohapeal kasutamise üle arvestuse pidamiseks ning statistika tegemiseks.

Hetkel on Eestis kasutusel neli erinevat e-kataloogi (ESTER³, lugeja.ee⁴, Riksweb⁵, MIRKO⁶) koos neid toetavate raamatukogusüsteemidega (Sierra, URRAM, RIKS). Selline killustatus on tekitanud olukorra, kus raamatukogud ei suuda enam pakkuda kasutajate ootustele vastavaid teenuseid, sest olemasolevad süsteemid ei rahulda raamatukogude muutuvaid vajadusi ning raamatukoguteenus tervikuna on jäämas riigi arenguplaanidest maha. Vajalikku muutust ja arenguhüpet ei ole võimalik saavutada tänaste e-kataloogide ja raamatukogusüsteemide pinnalt, mistõttu on RaRa hankimas ühte üleriigilist e-kataloogi ja raamatukogusüsteemi tervele Eestile. Kõnealusest uue e-kataloogi ja raamatukogusüsteemi kooslusest saabki raamatukogude andmekogu.

Selleks, et tagada võimalikult sujuv üleminek uuele raamatukogusüsteemile, on plaanis hankida juba valmis arendatud ja rahvusvaheliselt erinevate raamatukogude poolt kasutusel olev raamatukogusüsteem ehk nii-öelda „karbitoode“. Sellisel juhul ei ole süsteemil küll kohe

¹ [Raamatukogusüsteemi detailanalüüs.](#)

² [E-kataloogi detailanalüüs.](#)

³ [ESTER.](#)

⁴ [Lugeja.ee.](#)

⁵ [Riksweb.](#)

⁶ [MIRKO.](#)

pakkuja poolt välja arendatud Eesti eripärasid arvestavaid täiendavaid funktsionaalsusi, kuid need lahendused töötatakse välja süsteemi juurutamise käigus.

Mis puudutab ühtset e-kataloogi, siis selles osas on korraldatud arendushange ja uus e-kataloog luuakse MIRKO baasil.

Andmed migreeritakse seni kasutusel olnud raamatukogusüsteemidest raamatukogude andmekogusse. Kuna täna kasutusel olevad raamatukogusüsteemid on erineva andmestruktuuriga, mis muudab migratsiooniprotsessi keerukaks ja võrdlemisi pikaks, toimub migratsioon etapiviisiliselt.

2.2. Andmekogu arhitektuur

Raamatukogude andmekogu koosneb peamiselt raamatukogude kasutajatele mõeldud e-kataloogist⁷ ja raamatukogutöötajatele mõeldud raamatukogusüsteemist, mis sisaldab endas nii ühtset üleriigilist bibliikirjete kui ka lugejakirjete andmebaasi.

Ühtse bibliikirjete andmebaasi üheks osaks on Eesti rahvusbibliograafia, kus on talletatud kõik Eesti kohta või Eestis ilmunud väljaannete bibliikirjed. Lisaks talletatakse ühtses bibliikirjete andmebaasis kõik muud raamatukogude kogudes sisalduvate väljaannete ja esemete bibliikirjed (näiteks väljaspool Eestit ilmunud võõrkeelsed väljaanded, laenutuseks pakutavad seadmed jne). Ühtne bibliikirjete andmebaas sisaldab ka RaRa digitaalarhiivis DIGAR säilitatavate ja kättesaadavaks tehtavate väljaannete metaandmeid ning Eesti õigusbibliograafiat.

Lisaks e-kataloogi ja raamatukogusüsteemi omavahelisele liidesele on raamatukogude andmekogu liidestatud ka erinevate väliste infosüsteemidega. Raamatukogude andmekogu liidesed väliste süsteemide ja seadmetega on kajastatud järgmises tabelis.

⁷ Raamatukogude kasutajatele mõeldud e-kataloogi funktsionaalsused on kasutajakonto haldamine, otsimine ja laenutamine ning raamatukogutöötajatel on e-kataloogis administreeriv roll.

Raamatukogude andmekogu liidesed välise süsteemide ja seadmetega

Väline süsteem või seade	Raamatukogude andmekogu kasutab välise süsteemi või seadme andmeid	Väline süsteem või seade kasutab raamatukogude andmekogu andmeid	Seos on mõlemapoolne	Kasutamine hõlmab või võib hõlmata isikuandmeid	Selgitus
TARA	✓			✓	Riigi autentimisteenus. Võimaldab autentida ID-kaardi, Mobiil-ID, Smart-ID ja EU eID-ga (piiriülene autentimine läbi eIDAS taristu).
SiGa	✓			✓	Riigi allkirjastamisteenus. Kasutatakse e-kataloogis lugejaks registreerimisel raamatukogu registreerumisavalduse digiallkirjastamiseks.
HarID	✓			✓	Haridusvaldkonna e-teenuste autentimis- ja halduslahendus.
TAAT	✓			✓	Haridus- ja teadusasutuste vahelise autentimise ja autoriseerimise taristu.
EHIS	✓			✓	Eesti Hariduse Infosüsteem. Kasutatakse õppimise või õpetamise fakti tuvastamiseks raamatukoguteenuste kasutamise õiguse kontrollimisel näiteks kooliraamatukogude puhul. Kontroll teostatakse lugeja isikukoodi järgi.

					Kontrollitakse õppimise või õpetamise fakti päringu edastamise hetkel.
Rahvastikuregister	✓			✓	Kasutatakse registreeritud elukoha kohaliku omavalitsuse üksuse (edaspidi <i>KOV</i>) tuvastamiseks raamatukoguteenuste korraldamise ja arendamise eesmärgil. Kontroll teostatakse lugeja isikukoodi järgi. Rahvastikuregistrit kasutatakse ka lapsevanema või muu seadusliku esindaja nõusoleku andmise protsessi toetamiseks (esindusõiguse kontrollimiseks).
EPIK kaanepiltide lahendus	✓				Kasutatakse e-kataloogile väljaannete kaanepiltide, sisukokkuvõtete ja sisukordade lisamiseks.
Makselahendus	✓			✓	Kasutatakse pangalinkide jm maksevõimaluste kaudu (näiteks viivise) tasumise võimaluse loomiseks. Samuti pakuvad enamik makselahendusi ka krediitkaardi andmete turvalise sisestamise ja talletamise võimalust. Raamatukogude andmekogus krediitkaardi andmeid ei talletata.
Logistikateenus			✓	✓	Kasutatakse pakiautomaati saatmise või kullerteenuse osutamiseks.
Raamatukogude juhtimistöölaud			✓		Arendamisel. Kasutatakse raamatukogusid puudutavate andmete (näiteks raamatukogude nimed, asukohad, võõtkoodid, pakiautomaatide ja raamatukappide asukohad jm) ja anonümiseeritud lugejaandmete pärimiseks statistilisel eesmärgil.
Teadusandmebaaside <i>hub</i>		✓			Arendamisel. Teadusandmebaasidele juurdepääsude haldamise lahendus.
ISSN, ISMN ja ISBN põhjal väljaande tuvastamise lahendus		✓			ISSN, ISMN ja ISBN koodi põhjal väljaande tuvastamist toetavad mitmed lahendused. Ühed levinumad neist on <i>Amazon Product Advertising API</i> ⁸ (toetab ISBN põhist päringut), <i>WorldsCat Search API</i> (toetab ISSN ja ISBN põhist päringut).

⁸ API (*Application Programming Interface*) ehk rakendusliides on (masin)liides IT-süsteemide vahel andmete vahetamiseks.

Dokumendihaldussüsteemid		✓		✓	Kasutatakse raamatukogu lugejaks registreerumise avalduste, raamatukogu kasutamise eeskirja ja isikuandmete töötlemise korraga tutvumise kinnituste ning lapsevanemate või muude seaduslike esindajate antud nõusolekute säilitamiseks. Dokumendid saadetakse selle raamatukogu dokumendihaldussüsteemi, mille lugejaks kasutaja e-kataloogi kaudu registreerus. ⁹
DIGAR-i täistekstide andmebaas		✓		✓	DIGAR-is kasutaja registreerimiseks, autentimiseks ja isikustatud funktsionaalsuste pakkumiseks kasutatakse e-kataloogi komponendiks olevat SSO-d ¹⁰ .
Bürokratt		✓		✓	Eesti riigi virtuaalne abiline. E-kataloogis on Bürokratt esialgu kasutusel nõuandva juturobotina. Kaugemas tulevikus peab lisanduma võimalus Bürokrati kaudu raamatut laenutada, laenutustähtaega pikendada jm toiminguid teha.
Andmejälgija		✓		✓	Kasutatakse andmesubjektile tema isikuandmetega seotud toimingutest ülevaate andmiseks.
Iseteeninduskioskid ja tagastusautomaadid			✓	✓	Kasutatakse lugejate poolt iseseisvalt laenutuste ja tagastuste teostamiseks.
Raamatupoodide süsteemid	✓				Kasutatakse komplekteerimisega seotud toimingute automatiseerimiseks.
Õppeinfosüsteemid		✓		✓	Kasutavad raamatukogusüsteemi andmeid õppijaga (lugejaga) seotud laenutuste oma süsteemis kuvamiseks.

⁹ Liidestus dokumendihaldussüsteemiga luuakse kindlasti RaRa puhul, ent ei realiseeru kohe kõikide muude raamatukogude andmekoguga liituvate raamatukogude puhul. Kui liidestus dokumendihaldussüsteemiga puudub, saadetakse lugejaks registreerumise avaldused, raamatukogu kasutamise eeskirja ja isikuandmete töötlemise korraga tutvumise kinnitused ning lapsevanemate või muude seaduslike esindajate antud nõusolekud raamatukogu poolt määratud elektronposti aadressile ja asjaomane raamatukogu tagab nende säilimise vastavalt tema suhtes kohalduvatele teabehalduse korraldust reguleerivatele aktidele ja juhenditele.

¹⁰ SSO (*single sign-on*) on autentimise süsteem, mis võimaldab kasutajal sisse logida ühe ja sama kasutajanime ja parooliga mitmes seotud, kuid omaette seisvas tarkvarasüsteemis.

Väljaannete automatiseeritud haldus- ja logistikasüsteem			✓	✓	Kasutatakse väljaannete logistika haldamiseks raamatukogude lõikes.
Raamatupidamissüsteem ja kassasüsteemid			✓	✓	Kasutatakse arvete ja muude rahaliste nõuetega (näiteks viivis) seotud toimingute automatiseerimiseks.
Andmehaldustarkvara		✓		✓	Võimaldab andmekogu skaneerida, luues seeläbi automaatse ülevaate andmetest (struktuur, profiil, näidisandmed), kasutatavatest klassifikaatoritest ja loenditest. Andmehalduse tarkvara võimaldab ka teostada andmekvaliteedi kontrolle ja kirjeldada ärisõnastikke.
Avaandmete lahendused			✓		Näiteks digiarhiivid nagu e-varamu jt. Raamatukogude andmekogu kasutab väliseid andmebaase teistest raamatukogusüsteemidest bibliikirjete loomiseks ning samuti jagab neid andmeid ise välja teistele süsteemidele.
Välised ontoloogiad	✓				Sõltuvalt ontoloogiast on andmestik väga erinev. Näiteks võib välisest ontoloogiast saada andmeid kohanimede, märksõnade, autorite, riigikoodide, isikute, organisatsioonide jm kohta.
API otspunktid	✓	✓	✓	✓	Raamatukogude poolt pakutavate uute teenuste loomisel on võimalik tekitada liidestusi vastavate teenuste pakkumiseks. Hetkel puudub raamatukogude andmekoguga liituvate raamatukogude kohta terviklik ülevaade, kes soovivad liituda ja milliseid teenuseid liidestada (näiteks uste avamise süsteemid, ruumide broneerimise süsteemid, koopiamasina kasutamine jne).
Seni kasutusel olnud raamatukogusüsteemid			✓	✓	Vajalik seetõttu, et üleminek raamatukogude andmekogule toimub etapiviisiliselt, mistõttu olemasolevate raamatukogusüsteemide kasutamist korraga ei lõpetata.

2.3. Andmekogu kasutajad

Raamatukogude andmekogu loomise olulisimaks sihiks on, et sellega liituvad tulevikus kõik Eesti raamatukogud. 2023. aasta raamatukogude statistika andmetel moodustasid Eesti raamatukoguvõrgu 879 raamatukogu: 493 rahvaraamatukogu, 38 teadus- ja erialaraamatukogu ning 348 kooliraamatukogu.¹¹ Esimeste raamatukogude andmekoguga liitujatena nähakse lisaks RaRa-le rahvaraamatukogusid.

Raamatukogude andmekogu kasutajagrupid on järgmised:

- 1) anonüümne kasutaja;
- 2) lugeja;
- 3) raamatukogutöötaja;
- 4) peakasutaja.

Anonüümne kasutaja ja lugeja kasutavad raamatukogude andmekogu avalikku kasutajaliidest. Anonüümne kasutaja ehk autentimata kasutaja saab kasutada ainult neid funktsionaalsusi, mis ei seonu isikustatud teenuste pakkumisega. Näiteks saab anonüümne kasutaja kasutada väljaannete otsingut ja sirvida raamatukogusid. Lugeja on autenditud kasutaja ehk ta on läbinud e-kataloogis autentimise ning registreerunud üleriigilise raamatukoguteenuse kasutajaks (st nõustunud üleriigilise raamatukoguteenuse kasutamise eeskirjaga ja isikuandmete töötlemise korraga) ja vähemalt ühe raamatukogu lugejaks.¹² Lugeja saab kasutada kogu raamatukogude andmekogu avaliku kasutajaliidese funktsionaalsust. Lugejate õigusi võidakse laiendada või piirata EHIS-e ja rahvastikuregistri andmete põhjal, sõltuvalt konkreetse raamatukogu reeglitest.

Raamatukogutöötaja kasutab enda raamatukogu piires pakutavaid raamatukogude andmekogu administreerimise funktsionaalsusi. Peakasutaja (RaRa) on raamatukogude andmekogu ekspert, kellel on õigus kasutada kõiki seadistusvõimalusi ja funktsionaalsusi, sh jagada raamatukogutöötajatele kasutajaõigusi.

Raamatukogude andmekogu kasutajagruppide õigused andmeobjektidele on kajastatud järgmises tabelis.

¹¹ [Raamatukogud Eestis](#).

¹² Isikutest, kes soovivad kasutada ainult üleriigilist raamatukoguteenust (ja mitte näiteks ühegi konkreetse rahvaraamatukogu teenuseid), saavad RaRa lugejad.

Raamatukogude andmekogu kasutajagruppide õigused andmeobjektidele (CRUD maatriks)

C – infoobjekti loomine (*create*); R – infoobjekti kasutamine (*read*); U – infoobjekti väärtuse muutmine (*update*); D – infoobjekti kustutamine (*delete*).

Andmeobjekt	Anonüümne kasutaja	Lugeja	Raamatukogutöötaja	Peakasutaja	Andmeobjekt talletatakse e-kataloogi	Andmeobjekt talletatakse raamatukogusüsteemi	Selgitus
Isik(ukirje)	C	R		C R U D	✓	✓	Anonüümne kasutaja saab end autentides registreerida e-kataloogi kasutajaks ja valitud raamatukogude lugejaks. Lugeja saab enda kohta isikukirjesse talletatud andmeid e-kataloogi kaudu lugeda, kuid mitte muuta ega kustutada ¹³ .
Lugeja(kirje)		C R U D	C R U D	C R U D		✓	Lugeja saab enda kohta talletatud isikuandmeid e-kataloogi kaudu lugeda ning vastava õiguse olemasolul muuta ja kustutada ¹⁴ . Raamatukogutöötaja saab antud andmeobjektiga toiminguid teha raamatukogusüsteemi kaudu, mitte e-kataloogi kaudu. E-kataloogi poolel päritakse ja säilitatakse sessiooni ajal isiku seost raamatukogusüsteemis talletatud lugejaga.

¹³ Seega ei saa lugeja näiteks kustutada enda ees- ja perekonnanime ning isikukoodi ehk lugejaks olemist päris iseseisvalt lõpetada. Selleks tuleb pöörduda raamatukogutöötaja poole. Näiteks perekonnanime vahetumisel muutub see aga raamatukogude andmekogus autentimisel automaatselt.

¹⁴ Näiteks ei saa lugeja kustutada lugejakirjes sisalduvaid kontaktandmeid juhul, kui tal on raamatukogu ees täitmata kohustusi (tagastamata väljaanne, viivise võlg jms).

Töötaja(kirje)			C R U D	C R U D		✓	Töötajakirjeid loovad, uuendavad, kustutavad üldjuhul peakasutajad. Juhul kui raamatukogutöötajal on vastav kompetents, siis on võimalik ka talle selleks õigused anda (näiteks keskraamatukogu töötjale haruraamatukogude töötajate kirjete haldamiseks).
Laenutus		C R U D	C R U D	C R U D	✓	✓	Raamatukogutöötaja saab antud andmeobjektiga toiminguid teha raamatukogusüsteemi kaudu, mitte e-kataloogi kaudu. Lugeja saab kasutada e-kataloogi laenutuse tegemiseks ja pikendamiseks.
Bibliokirje	R	R	C R U D	C R U D		✓	Bibliokirje andmed päritakse raamatukogusüsteemist. E-kataloog võimaldab neid ainult vaadata. Raamatukogutöötajal ja peakasutajal on olenevalt õigustest võimalik bibliokirjet raamatukogusüsteemis luua, vaadata, muuta ja kustutada.
Eksemplar	R	R	C R U D	C R U D		✓	Eksemplari andmed päritakse raamatukogusüsteemist. E-kataloog võimaldab neid ainult vaadata. Raamatukogutöötajal ja peakasutajal on olenevalt õigustest võimalik eksemplarikirjet raamatukogusüsteemis luua, vaadata, muuta ja kustutada.
Ettepanek	C	C R D	R U	R U D	✓		Ettepanekud (väljaannete kogusse võtmiseks) talletatakse ainult e-kataloogis.
Teavitus ¹⁵		R	C	C	✓	✓	Teavitusi (näiteks väljaande laenutustähtaja peatse lõppemise kohta) saadetakse peamiselt raamatukogusüsteemist lugeja elektronposti aadressile või sõnumina mobiiltelefoni numbrile. Ka e-kataloog võimaldab lugejal talle saadetud teavitusi lugeda. Teatud teavitusi võidakse tulevikus saata ka e-kataloogist (näiteks lugemissoovitused). Raamatukogusüsteem võimaldab teavitusi saata ka raamatukogutöötajatele (näiteks broneeringute kohta).
Arve (sh viivis)		C R U	C R U D	C R U D	✓	✓	Viivised arvutatakse ja viiviste tekkimisega seotud andmed saadetakse e-kataloogi raamatukogusüsteemist (viiviste andmed päritakse raamatukogusüsteemist üle liidese, e-kataloogi poolel säilitatakse andmeid ainult sessiooni ajal). E-kataloogi poolel talletatakse tarnetega seotud arvete andmed (pakiautomaati saatmise ja kulleri

¹⁵ Teavituste saatmist puudutav regulatsioon on kavandatud rahvaraamatukogu seaduse eelnõusse (vt eelnõu § 19 lõikeid 1 ja 2 ning eelnõu § 29 punktiga 15 Eesti Rahvusraamatukogu seadusesse kavandatud § 7¹).

							tasud).
Broneering		C R U D	C R U D	C R U D	✓	✓	Broneeringu andmed saadetakse e-kataloogist raamatukogusüsteemi. Selle tulemusena eksemplar broneeritakse. Kui e-kataloogis ei viida tellimust (laenutust) kindlaks määratud aja jooksul lõpuni, siis broneeringu andmed tühistatakse raamatukogussüsteemist.
Tellimus		C R U D	C R U D	C R U D	✓	✓	Tellimuse andmed saadetakse raamatukogusüsteemi, kus registreeritakse laenutus. Raamatukogutöötaja haldab tellimusi ja laenutusi raamatukogusüsteemi kaudu. Tellimuste andmed säilitatakse ajutiselt e-kataloogi andmebaasis, kuni need on edukalt raamatukogusüsteemile edastatud.
Järjekord		C R U D	C R U D	C R U D		✓	Järjekordade andmed päritakse raamatukogusüsteemist. Lugeja saab e- kataloogi kaudu ennast väljaande järjekorda lisada või ennast järjekorrast eemaldada. Andmed saadetakse üle liidese raamatukogusüsteemi.
Lugemisnimekiri	R	C R U D	C R U D	C R U D	✓	✓	Lugeja saab e-kataloogis luua, muuta ja kustutada isiklikke lugemisnimekirju (talletatakse ainult e-kataloogis). Raamatukogutöötaja koostab lugejatele mõeldud soovitusi sisaldavaid lugemisnimekirju raamatukogusüsteemis ja need saadetakse e-kataloogi.
Raamatukogu	R	R	C R U D	C R U D		✓	Raamatukogu andmeid (nimi, kirjeldus jne) muudetakse ja talletatakse raamatukogusüsteemis (lisaandmeid võib olla tulevikus võimalik pärida raamatukogude juhtimistöölauda kaudu).
Registreerumis- avaldus		C R U	C R U D	C R U D		✓	Registreerumisavalduse esitamisel kinnitatakse, et nõustutakse raamatukogu kasutamise eeskirjaga ja ollakse tutvunud isikuandmete töötlemise korraga. Registreerumisavaldus digiallkirjastatakse või kinnitatakse ¹⁶ e-kataloogi kaudu ning saadetakse seejärel raamatukogu dokumendihaldussüsteemi või raamatukogu poolt selleks määratud elektronposti aadressile. Samuti saadetakse digiallkirjastatud või kinnitatud registreerumisavaldus koos raamatukogu kasutamise eeskirja ja

¹⁶ Hetkel ei ole teada, kas ühtse lahendusena jääb kasutusele digiallkirjastamine või kinnitamine (vastava lahtri linnutamine), mistõttu on käesolevas mõjuhindangus nimetatud mõlemat.

							isikuandmete töötlemise korraga lugeja elektronposti aadressile. Registreerumisavalduse digiallkirjastamise või kinnitamise järgselt luuakse raamatukogusüsteemi lugejakirje. ¹⁷ E-kataloogi andmebaasis registreerumisavaldust ei säilitata.
Raamatukogu kasutamise eeskiri	R	R	C R U D	C R U D		✓	Iga raamatukogu lisab raamatukogusüsteemi oma kasutamise eeskirja. E-kataloog võimaldab lugejal dokumendiga nõustumise eelselt tutvuda. Pärast nõustumist saadetakse kasutamise eeskirja dokument (kui kasutatakse digiallkirjastamist, siis registreerumisavalduse konteineris) raamatukogu dokumendihaldussüsteemi või raamatukogu poolt selleks määratud elektronposti aadressile ning lugeja elektronposti aadressile. E-kataloogis dokumenti ei säilitata. Kinnitamise info (kuupäev jm) talletatakse raamatukogusüsteemis.
Isikuandmete töötlemise kord	R	R	C R U D	C R U D		✓	Iga raamatukogu lisab raamatukogusüsteemi oma asutuses kehtiva isikuandmete töötlemise korra. E-kataloog võimaldab dokumendiga tutvuda ja sellega tutvumist kinnitada. Pärast tutvumise kinnitamist saadetakse sellekohased andmed (kuupäev jm) raamatukogusüsteemi. Isikuandmete töötlemise kord saadetakse raamatukogu dokumendihaldussüsteemi või raamatukogu poolt selleks määratud elektronposti aadressile ning lugeja elektronposti aadressile (kui kasutatakse digiallkirjastamist, siis registreerumisavalduse konteineris). E-kataloogis andmeid ei säilitata.
Isikuandmete töötlemise nõusolek		C R U D	C R U D	C R U D		✓	Lugeja saab mugavusteenuste osutamiseks vajalike isikuandmete töötlemisega nõustumiseks anda e-kataloogi kaudu nõusoleku. Märges nõusoleku kohta talletatakse raamatukogusüsteemis.
Lapsevanema või muu seadusliku esindaja nõusolek		C R U D	C R U D	C R U D	✓	✓	Lapsevanem või muu seaduslik esindaja saab e-kataloogi kaudu anda nõusoleku, et laps või täisealine eestkostetav saaks hakata valitud raamatukogu lugejaks ja kasutada lugejale pakutavaid e-kataloogi funktsionaalsusi. Seadusliku esindaja õigsust kontrollitakse rahvastikuregistrist. Nõusolek saadetakse raamatukogu dokumendihaldussüsteemi või raamatukogu poolt selleks määratud elektronposti aadressile ning nõusoleku andnud isiku elektronposti aadressile. Nõusoleku andnud isiku andmed ja märges nõusoleku kohta talletatakse raamatukogusüsteemis. Alla 13-aastasele lapsele e-kataloogi kasutajakonto loomiseks antav lapsevanema nõusolek

¹⁷ Raamatukogus kohapeal lugejaks registreerudes luuakse lugejakirje raamatukogutöötaja vahendusel ja (paberkandjal) registreerumisavaldust säilitatakse vastavalt asjaomase raamatukogu suhtes kohalduvatele teabehalduse korraldust reguleerivatele aktidele ja juhenditele.

							saadetakse samuti raamatukogu dokumendihaldussüsteemi või raamatukogu poolt selleks määratud elektronposti aadressile ning nõusoleku andnud lapsevanema elektronposti aadressile.
Tõlked				C R U D	✓	✓	Tõlkemoodulit e-kataloogi sisu tõlkimiseks teise keelde kasutab peakasutaja.
Automaatkontrollid			C R U D	C R U D	✓		Lugeja õiguste tuvastamiseks saab teha päringuid EHIS-esse ja rahvastikuregistrisse. Kontrollide reegleid saavad hallata raamatukogutöötaja (enda raamatukogu piires) ja peakasutaja (üle kõigi raamatukogude) e-kataloogi administreerimise kasutajaliidese kaudu.
Tarne	R	R	C R U D	C R U D	✓		Enda raamatukogu poolt pakutavad tarnevõimalused (näiteks raamatukappi tellimise võimalus, pakiautomaati tellimise võimalus jne) seadistab raamatukogutöötaja e-kataloogi administreerimise lahenduses.
Arvustus	R	C R U D	R D	R D	✓		Arvustus on lugeja poolt mingile väljaandele antud hinne ja kommentaar. Arvustused talletatakse ainult e-kataloogis.
Lemmikraamatukogu		C R U D			✓		Lugeja saab märkida raamatukogusid lemmikuks. Lemmikraamatukogu andmed talletatakse ainult e-kataloogis.
Laenutuskorv	C R U D	C R U D			✓		Nii anonüümne kasutaja kui ka lugeja saavad laenutuskorvi luua, lisada sinna väljaandeid, väljaandeid laenutuskorvist kustutada ja laenutuskorvi tühjendada. Laenutuskorvi andmeid säilitatakse sessiooni kestel e-kataloogi andmebaasis (välja arvatud juhul kui lugeja laenutuskorvi salvestab, siis säilitatakse e-kataloogi andmebaasis kuni lugeja kustutab korvi või lõpetab teenuse kasutamise).

3. Isikuandmete töötlemine

3.1. Töötlemise eesmärgid

Raamatukogud töötlevad isikuandmeid eesmärgiga osutada raamatukoguteenuseid. Sõltuvalt raamatukogu tüübist on teenused mõnevõrra erinevad, kuid üldjoontes baseeruvad need eesmärgil tagada kõigile juurdepääs informatsioonile, teadmistele, ideedele ja kultuurile, edendada info- ja digipädevust, toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist ning osalemist kogukonna- ja riigielu küsimustes.

Raamatukoguteenuste osutamine kujutab endast avalikes huvides oleva ülesande täitmist.

Rahvaraamatukogusid peavad KOV-id ja see kohustus tuleneb rahvaraamatukogu seadusest (edaspidi *RaRS*). Nii nähakse näiteks *RaRS*-i eelnõu § 4 lõigetes 2 ja 3 ette rahvaraamatukogude võrgu loomise põhimõtted ja § 4 lõikes 2 rõhutatakse ka, et ükski paikkond KOV-i territooriumil ei tohi rahvaraamatukogu teeninduspiirikonnast välja jääda.

RaRa tegutseb avalik-õigusliku juriidilise isikuna Eesti Rahvusraamatukogu seaduse (edaspidi *ERRS*) alusel ning täidab rahvusraamatukogu, parlamendiraamatukogu, humanitaar- ja sotsiaalteaduste raamatukogu, teadus- ja arendusasutuse, hoiuraamatukogu ja pimedate raamatukogu ülesandeid.¹⁸

Tulenevalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 41 lõikest 1 peab koolil olema raamatukogu.

Ka avalik-õiguslike juriidiliste isikutena tegutsevate kõrgkoolide¹⁹ omanimelistes seadustes on raamatukoguteenuste osutamine kajastatud. Lisaks näeb Vabariigi Valitsuse 11. juuli 2019. a määruse nr 62 „Kõrgharidusstandard“ § 3 lõike 10 punkt 4 ette, et õppe korraldamine vastab nõuetele, kui õppetööks ning doktoriõppega seotud teadus-, arendus- ja loometegevuseks on olemas vajalik õppekeskkond, mis hõlmab muu hulgas ka raamatukogu.

Isikuandmete töötlemine on reguleeritud *RaRS*-i eelnõu §-s 18, *ERRS* § 5 lõikes 3, § 7 lõigetes 2–4 ja *RaRS*-i eelnõu § 29 punktiga 14 *ERRS* §-i 7 lisatavates lõigetes 4¹–4⁵ ning haridus- ja teadusministri 18. märtsi 2011. a määruse nr 7 „Kooliraamatukogude töökorralduse alused“ (edaspidi *kooliraamatukogude töökorralduse alused*) §-des 24 ja 25.²⁰ Muudel teadus- ja erialaraamatukogudel on isikuandmete töötlemise õiguslikuks aluseks füüsilise isiku ehk andmesubjektiga sõlmitud lepingu täitmine. Niinimetatud mugavusteenuste (näiteks uutest väljaannetest teavitamine jms) osutamiseks küsitakse andmesubjektilt eraldi nõusolekut.

3.2. Töötlemise vajalikkus ja proportsionaalsus

RaRS-i eelnõu § 18 lõige 2 näeb ette, et rahvaraamatukogu lugejate andmebaasi kantakse isikut tõendava dokumendi, juhiloa või õpilaspileti alusel järgmised lugeja isikuandmed:

- 1) ees- ja perekonnanimi;
- 2) isikukood või isikukoodi puudumisel sünniaeg;
- 3) elukoht (postiaadress);

¹⁸ *RaRS*-i eelnõu § 29 punkti 9 kohaselt ka riigi haldusülesandeid rahvaraamatukogude valdkonnas.

¹⁹ Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Maaülikool, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Ülikool ja Tartu Ülikool.

²⁰ Raamatukogude andmekogu asutamist ja pidamist puudutavad sätted on kavandatud *RaRS*-i eelnõusse ja valdkonna eest vastutava ministri (kultuuriminister) kehtestatavasse raamatukogude andmekogu põhimäärusesse.

- 4) telefoninumber;
- 5) elektronposti aadress, kui see on olemas;
- 6) koduteeninduse vajadus.

Sama sätte kohaselt on väljaande või eseme kojulaenutamiseks rahvaraamatukogul õigus küsida alaealise lugeja ja täisealise eestkostetava puhul samu andmeid vajadusel ka seadusliku esindaja²¹ kohta ning lisaks seadusliku esindaja kirjalikku nõusolekut. RaRS-i eelnõu § 18 lõikes 3 on sätestatud, et puudega isikule avalike teenuste osutamiseks võib rahvaraamatukogu töödelda andmeid isiku puude liigi ja kestuse kohta, mis on tõendatud puudega isiku kaardi, pensionitunnistuse, Sotsiaalkindlustusameti tõendi, puude liiki ja kestust määrava arstitõendi või muu tõendi kohaselt, mis on määratletud muu seaduse, rahvusvahelise lepingu või Euroopa Liidu õigusaktiga.

Samasisulised sätted sisalduvad ERRS-is (§ 7 lõigetes 2 ja 4). Lisaks annab ERRS § 5 lõige 3 aluse kogudes ja andmebaasides sisalduvate (väljaannetega seotud) isikuandmete (sh eriliiki) töötlemiseks, eelkõige ERRS § 4 lõike 1 punktides 1–5, lõike 2 punktides 1 ja 3 ning lõikes 3 nimetatud avalike ülesannete täitmiseks, kogude digiteerimiseks, teksti- ja andmekaeveks ning orbeste väljaselgitamise eesmärgil teostatava hoolika otsingu läbiviimiseks.

Kooliraamatukogude töökorralduse aluste § 24 näeb ette, et kooliraamatukogu lugejaks registreeritakse õpilasi õpilaspileti või klassinimekirjade alusel ning õpetajaid isikut tõendava dokumendi alusel. Paragrahvi 25 kohaselt on lugejate andmebaasis järgmised andmed:

- 1) nimi;
- 2) klass või ametikoht;
- 3) isikukood või sünniaeg;
- 4) kontaktandmed.

Kõik nimetatud isikuandmed hakkavad sisalduma ka raamatukogude andmekogus. Lisaks hakkavad kõnealuses andmekogus olema:

- 1) isikuandmed, mida töödeldakse andmesubjektiga sõlmitud lepingu täitmiseks või andmesubjekti nõusoleku alusel;
- 2) andmed, mis tekivad raamatukoguteenuste kasutamise käigus ning peegeldavad andmesubjektipoolset teenuse kasutamist ja tema isiklikke eelistusi või huve.

Lepingu täitmist kasutavad isikuandmete töötlemise õigusliku alusena ennekõike teadus- ja erialaraamatukogud, kes lisaks andmesubjekti nimele, isikukoodile või sünniajale ja kontaktandmetele vajavad näiteks ka andmeid tema ameti, akadeemilise staatuse, õppeasutuse, kursuse, töötaja instituudi ning teaduskonna kohta.

Andmesubjekti nõusoleku alusel saab raamatukogul olemasolevaid isikuandmeid kasutada algsest erineval eesmärgil isikuandmete töötlemiseks (mugavusteenuste osutamiseks) või küsida täiendavaid isikuandmeid (näiteks suhtluskeele eelistust) personaalsema teeninduse pakkumiseks.

Andmed, mis tekivad raamatukoguteenuste kasutamise käigus ning peegeldavad andmesubjekti isiklikke eelistusi või huve, on lugeja poolt teda huvitavateks märgitud valdkonnad ja väljaanded ning lugeja laenutuste ajalugu ja lugemisnimekirju puudutavad andmed. Nende põhjal tehakse lugeja nõusolekul ka turunduslikul eesmärgil profiilianalüüsi, et pakkuda just

²¹ Alaealise puhul reeglina lapsevanem.

talle meelepäraseid väljaandeid ja teenuseid (näiteks teatud valdkonna koolitusi või muid üritusi).

Isikuandmete töötlemise proportsionaalsuse hindamiseks tuleb esmalt kirjeldada töötlemise sobivus ja vajalikkust ning seejärel kaaluda, kas taotletavad eesmärgid on kaalukamad kui andmesubjekti põhiõiguste riive, seejuures võttes arvesse riive olemust ning intensiivsust. Sisuliselt tuleb võrrelda töötlemisest tulenevaid plusse ühiskonnale tervikuna ning miinuseid andmesubjektile ning hinnata, kas need on omavahel tasakaalus.

Kõikide nimetatud isikuandmete töötlemine raamatukoguteenuste osutamisel on sobiv ja vajalik järgmistel põhjustel:

- 1) raamatukogude vara kaitseks;
- 2) oma nii-öelda „kliendi“ tundmiseks;
- 3) raamatukoguteenuste kasutusmugavuse huvides;
- 4) teoste kasutamiseks autori nõusolekuta ja tasu maksmiseta puudega isikute huvides.

Raamatukogud tegelevad väljaannete ja esemete kojulaenutamisega ja kohapeal kasutada andmisega. Need teenused on reeglina tasuta, kuigi teatud juhtudel võib nõuda tagatise maksmist²². Kui raamatukogud usaldavad oma vara kellegi kätte, peavad nad mõistetavalt teadma, kellega on tegemist ja kuidas selle isikuga vajadusel ühendust saada. Alaealise ja täisealise eestkostetava piiratud teovõime tõttu peab olema võimalik kontakteeruda ka lapsevanema või muu seadusliku esindajaga.

Oma nii-öelda „klientide“ ehk lugejate tundmine on vajalik ka selleks, et neile üldse kvaliteetseid raamatukoguteenuseid osutada. Nii peavad raamatukogud teadma, kas nende lugejate hulgas on näiteks palju lapsi, üliõpilasi või mõne muu sihtrühma esindajaid ning millised on nende eelistused ja huvid, et arvestada sellega kogude kujundamisel ja ürituste korraldamisel.

Ka lugejail endil on raamatukoguteenuseid mugavam kasutada, kui neil on võimalik koostada oma eelistustest lähtuvalt lugemisnimekirju ning meenutada laenutuste ajaloo põhjal juba loetut.

Puude andmete töötlemine on vajalik selleks, et kohaldada autoriõiguse seaduse (edaspidi *AutÕS*) 4. peatüki 2¹. jaost tulenevat erisust, mis võimaldab kasutada teost autori nõusolekuta ja tasu maksmiseta, et teha sellest ligipääsetavas vormis koopia pimedale, vaegnägijale, taju- või lugemispuudega isikule ning isikule, kes füüsilise puude tõttu muul viisil on võimetu raamatut hoidma või käsitsema või silmi lugemiseks vajalikul määral fookustama või liigutama.

Kui raamatukogud peaksid teenindama nii-öelda „anonüümseid kliente“, siis võib sellega tõenäoliselt kaasneda oluline varaline kahju (kaduma läinud väljaannete ja esemete näol), raamatukoguteenuste kvaliteedi langus (kuna kogude kujundamisel ei ole võimalik arvestada lugejate eelistuste ja huvidega) ja *AutÕS*-i rikkumine (piiratud sihtrühmale mõeldud teoste laiemalt kättesaadavaks tegemine ja sellest tulenev autorite õiguste kahjustamine).

Eeltoodust lähtuvalt on isikuandmete töötlemine taotletavate eesmärkide täitmiseks sobiv ning vajalik.

²² Vt näiteks RaRS-i eelnõu § 17 lõiget 5.

Igasugune isikuandmete töötlemine riivab õigust isikuandmete kaitsele ning era- ja perekonnaelu austamisele kui põhiõigustele. Antud töötlemise puhul on riive võrdlemisi intensiivne – töödeldavate isikuandmete maht on suur, kuivõrd andmekogusse kantakse kõikide raamatukogude lugejakirjed. Esialgselt kantakse andmekogusse 300 000 unikaalset isiku kirjet, mis viiakse üle andmete migratsiooni käigus. Aastate jooksul uute andmete lisandumisel kasvab andmekogu maht ~500 000 isiku kirjeni. Samuti sisaldab isikuandmete koosseis alaealiste isikuandmeid ja eriliiki isikuandmeid (puude olemasolu kohta). Samas on andmekoosseis selgelt piiritletud, õiguslike alustega kaetud ning põhineb minimaalsuse printsiibil (töödeldakse nii vähe andmeid kui eesmärgi saavutamiseks vajalik), samuti ei kuulu isikuandmed avalikustamisele – neid saavad vaadata ja kasutada üksnes andmetöötlejad ja andmesubjektid. Kolmandate isikute juurdepääs on piiratud ning selle kord sätestatakse andmekogu põhimääruses, samuti on andmekogu turvalisus ja juurdepääs põhjalikult ja selgelt piiritletud ja see on kirjeldatud ka käesolevas mõjuhinnaangus. Lisaks vähendab riive intensiivsust asjaolu, et isikuandmete töötlemine ei oma andmesubjektile negatiivset mõju, vaid vastupidi, nagu eelpool kirjeldatud, on isikuandmete töötlemine kasulik ning oluline ka andmesubjektile talle kvaliteetse raamatukoguteenuse osutamiseks ning teoste kasutamiseks autori nõusolekuta ja tasu maksmiseta puudega isikute huvides.

Kuigi isikuandmete töötlemisel on andmesubjekti põhiõiguste riive võrdlemisi intensiivne peamiselt oma mahu tõttu, on töötlemine piisaval määral piiritletud selleks, et tagada kvaliteetse raamatukoguteenuse osutamine ning selle raames raamatukogude vara kaitse. Samuti on kirjeldatud määral isikuandmete töötlemine ka andmesubjekti enda huvides. Seda arvestades on isikuandmete töötlemine kõnealusel juhul proportsionaalne – isikuandmete töötlemise eesmärk on tasakaalus andmesubjekti õiguste riivega.

4. Isikuandmete töötlemise toimingud

4.1. Isikuandmete kogumine

4.1.1. Andmekoosseisud

Raamatukogude andmekogu puhul on andmesubjektideks raamatukoguteenuste kasutajad (sh alaealised ja puudega isikud) ja raamatukogutöötajad²³.

Nagu juba käesoleva mõjuhinnaangu punktis 2.3 selgitatud, saab raamatukogude andmekogu vahendusel raamatukoguteenuseid kasutada anonüümselt või lugejaks registreerununa.

Raamatukoguteenuste registreeritud kasutaja kohta luuakse lugejakirje, mis koosneb kõikidele raamatukogude andmekoguga liitunud ja kõnealusele kasutajale teenuseid pakkuvatele raamatukogudele nähtavast ühtsest isikukirjest ja igale konkreetse kasutajaga seotud raamatukogule eriomasest (ja teistele sama lugejaga seotud raamatukogudele mittenähtavast) lugejakirjest kitsamas tähenduses.

Isikukirje andmekoosseis on järgmine:

- 1) ees- ja perekonnanimi;
- 2) isikukood või selle puudumisel sünniaeg;
- 3) lokaalne isikukirje identifikaator;
- 4) raamatukogude andmekogu viimase kasutuse kuupäev;

²³ Raamatukogutöötajaid on siin silmas peetud laiemas tähenduses, hõlmates ka peakasutaja töötajad ehk kõik, kes raamatukogude andmekogu töövahendina kasutavad.

- 5) viimane andmete uuendamise kuupäev;
- 6) roll või teenused mida raamatukogu pakub andmekogu vahendusel.

Lugejakirje²⁴ suurim võimalik andmekoosseis²⁵ on järgmine:

- 1) elukoht (postiaadress);
- 2) telefoninumber;
- 3) elektronposti aadress;
- 4) koduteeninduse vajadus;
- 5) puude liik ja kestus;
- 6) kasutamise eeskirja nõusolek ja selle kehtivuse kuupäev;
- 7) isikuandmete töötlemise korraga tutvumise kinnitus ja selle andmise kuupäev;
- 8) isikuandmete töötlemise nõusolek ja selle kehtivuse kuupäev²⁶;
- 9) lugejagrupp²⁷;
- 10) akadeemiline staatus;
- 11) koduraamatukogu²⁸;
- 12) laenutused;
- 13) lugemisnimekirjad;
- 14) tagastused;
- 15) võlgnevused;
- 16) lugejakonto kehtivusaeg;
- 17) lugejakirje viimase uuendamise kuupäev;
- 18) kasutajanimi²⁹;
- 19) parool³⁰;
- 20) amet;
- 21) töötaja instituut;
- 22) teaduskond;
- 23) ettevõte;
- 24) õppetase;
- 25) õppeasutus;
- 26) kursus või klass;
- 27) valdkonnad³¹;
- 28) suhtluskeele eelistus;
- 29) teadete saamise kanali eelistus³²;
- 30) suhtluskanali eelistus³³;
- 31) teavituste eelistused;
- 32) lugejakaardi number;

²⁴ Siin kitsamas tähenduses.

²⁵ Esitatud on suurim võimalik andmekoosseis, kuid tegelikkuses sõltub see näiteks raamatukogu tüübist, mille lugeja ollakse. Lugejakirje andmed on hierarhilise struktuuriga ehk üks lugeja võib olla lugejana arvel mitmes erinevas raamatukogus, kes võivad näha erinevaid lugejaga seotud andmeid. Ka see, kas ühtede või teiste andmete esitamine on kohustuslik või vabatahtlik, sõltub raamatukogu tüübist.

²⁶ Nõusoleku isikuandmete töötlemiseks näiteks mõne mugavusteenuse osutamise tarbeks saab anda tähtajaliselt, kuid seejuures ka igal ajal tagasi võtta.

²⁷ Näiteks „õpilane“, „üliõpilane“ jne.

²⁸ Koduraamatukoguks on kõik raamatukogud, kus isik on lugejaks registreerunud. Isik ise näeb lugejakirjes kõiki koduraamatukogusid, kuid raamatukogutöötaja ainult seda raamatukogu, kus ta töötab.

²⁹ Võib kattuda elektronposti aadressiga.

³⁰ Vt parooli vajalikkuse kohta selgitust käesoleva mõjuhinnangu punkti 4.1.2.2 juures.

³¹ Lugejat huvitavad valdkonnad, näiteks matemaatika, arstiteadus jne.

³² Siin mõeldakse nii-öelda kohustuslikke teavitusi, nagu näiteks laenutustähtaja lõppemise teavitus.

³³ Siin peetakse silmas nii-öelda vabatahtlikke teavitusi, nagu näiteks teated uute väljaannete kohta.

- 33) lugejakaardi aegumise kuupäev;
- 34) üliõpilaskood;
- 35) raamatukogu kasutamissoiguse piirangud³⁴;
- 36) volituse informatsioon³⁵.

Lugejakirjesse kitsamas tähenduses lisanduvad alaealise ja täisealise eestkostetava puhul lapsevanema või muu seadusliku esindaja nimi, isikukood ja kontaktandmed ning lapsevanema või muu seadusliku esindaja nõusolek, et alaealine või täisealine eestkostetav võib asjaomaseid teenuseid kasutada, samuti andmed eestkoste kestuse kohta.

Raamatukogude andmekogule juurdepääsu omavate raamatukogutöötajate kohta luuakse kirje, mille andmekoosseis on järgmine:

- 1) ees- ja perekonnanimi;
- 2) isikukood;
- 3) raamatukogu, mille töötaja ollakse;
- 4) telefoninumber;
- 5) elektronposti aadress;
- 6) roll;
- 7) moodulid³⁶.

Nagu käesoleva mõjuhinnangu punktis 2.1 mainitud, migreeritakse andmed seni kasutusel olnud raamatukogusüsteemidest raamatukogude andmekogusse. Järgnevas punktis kirjeldatakse raamatukoguteenuste uute kasutajate ja raamatukogutöötajate isikuandmete kogumise protsessi.

4.1.2. Isikuandmete kogumise protsessi kirjeldus

4.1.2.1. Kasutaja autentimine e-kataloogis ja lugejakirje pärimine või loomine

Esmakordselt e-kataloogi sisse logimiseks on vajalik kasutaja tugev autentimine keske juurdepääsulahenduse kaudu (võimalikud autentimisvõimalused on TARA, Har-ID ja TAAT). Keske juurdepääsulahenduse kaudu teostatakse autentimispäring, mille vastusena saadakse identsustõend, sh isikukood. TAAT-i puhul võib isikukood puududa, kuna isikukood on TAAT-i lahenduses mittekohustuslik. Kui kasutaja üritab sisse logida TAAT-i kasutades ning isikukood puudub, siis pole autentimine võimalik. Sellisel juhul kuvatakse kasutajale e-kataloogis sellekohane teavituse ning soovitus kasutada mõnda muud pakutavat (tugevat) autentimisvõimalust.

Eduka autentimise järgselt tehakse e-kataloogist raamatukogusüsteemi kontrollpäring, et teha kindlaks, kas kasutaja on mõnes raamatukogus lugejana registreeritud (kas lugejakirjeid eksisteerib). Kui kasutaja pole ühegi raamatukogu lugeja, saadakse päringu vastuseks, et lugejakirjed puuduvad. Kasutajal on soovi korral võimalik suunduda end lugejaks registreerima. Kasutaja valib raamatukogu, mille lugejaks ta soovib hakata ja sisestab konkreetse raamatukogu poolt nõutud andmed juhul, kui antud raamatukogu lugejaks registreerumiseks on vaja täiendavaid andmeid esitada. Raamatukogusüsteemi saadetavad

³⁴ Teave selle kohta, kui lugejalt on ajutiselt äravõetud väljaannete ja esemete laenutamisõigus (väljaande või eseme tagastamata ja asendamata jätmise tõttu) või raamatukogu külastamise õigus (raamatukogu kasutamise eeskirja korduva ja olulise rikkumise tõttu).

³⁵ Juhuks, kui lugeja on volitanud teist isikut enda nimel väljaandeid laenama.

³⁶ Kajastavad raamatukogutöötaja õiguste ulatust andmekoguga töötamisel.

andmed (sh isiku seos raamatukoguga) moodustavad lugejakirje. Raamatukogusüsteemi saadetud andmete põhjal toimub lugeja registreerimine (andmete salvestamine raamatukogusüsteemi).

Kui esmakordsel e-kataloogi sisselogimisel saadakse raamatukogusüsteemist vastus, et kasutaja on juba mõne raamatukogu lugeja, siis salvestatakse lugejaks oleku fakt ajutiselt e-kataloogi (andmed salvestatakse sessiooni ajaks, sessiooni lõppedes andmed kustutatakse). Kui kasutaja pole varem e-kataloogi kasutanud (tema isikukoodi e-kataloogi andmebaasis pole), peab ta looma e-kataloogi kasutajakonto (st nõustuma e-kataloogi isikuandmete töötlemise korraga ja üleriigilise raamatukoguteenuse kasutamise eeskirjaga).

4.1.2.2. Lugeja autentimine kasutajanime ja parooli abil

Kasutajanime ja parooli abil autentimine ei ole süsteemi turvalisuse vaatest soovitud lahendus. Kuna aga raamatukoguteenuste kasutajate seas on palju neid, kelle harjumuspärane autentimisviis on just kasutajanimi ja parool, peab olema ka sel viisil võimalik e-kataloogi sisse logida. Samuti on kasutajanime ja parooliga sisselogimise võimalus vajalik välismaalastele, kellel puudub Eesti isikukood (elamisloaga Eestis elavatel välismaalastel on isikukood olemas) ja TARA EU eID kasutamise võimalus (TARA kaudu saavad sisse logida ainult Euroopa Liidust pärit välismaalased, kasutades selleks EU eID lahendust).

Kasutajanime ja parooli kasutamisel peab kasutaja turvalisuse tagamiseks seadistama mitmeastmelise autentimise (elektronposti aadressi või mobiiltelefoni numbri kaudu oma isiku tõendamine). Tulevikus on plaanis kasutajatele pakkuda ka biomeetrilist sisselogimist võimaldavat lahendust, mis on eelkõige suunatud nutiseadmete kasutajatele.

Kuigi eelistatud oleks e-kataloogi kasutajanimena elektronposti aadressi kasutamine, rõhutasid raamatukogude andmekogu kasutuselevõttu kaasatud raamatukogud kasutaja enda poolt valitava kasutajanime vajalikkust, sest see on teatud madalama digivõimekusega kasutajagrupi jaoks väga oluline. Seetõttu jäetakse kasutajatele võimalus ka ise kasutajanime määrata. Kasutajanime ja parooli e-kataloogi kaudu loomise eelduseks on, et kasutaja on end e-kataloogis eelnevalt tugevalt autentinnud ning teada on tema isikukood. Edaspidi saab kasutaja sama kasutajanime ja parooli kasutada kõigi raamatukogude puhul, kus ta on lugejaks registreerunud. Elektronposti aadressi kujul kasutajanime ja parooli on võimalik luua ka raamatukogus kohapeal soovi avaldades. Selleks tuleb raamatukogutöötajal sisestada raamatukogusüsteemi lugeja e-kataloogi kasutajanimena kasutusele võetav elektronposti aadress. Sisestatud elektronposti aadressile saadetakse spetsiaalne link, mille kaudu pääseb lugeja ligi e-kataloogi "Minu profiil" vaatele, et seadistada oma e-kataloogi kasutajakonto parool ja soovi korral ka kasutajanimi (kui kasutaja ei soovi edaspidi elektronposti kasutajanimena kasutada). Kui kasutaja on loonud e-kataloogi kasutajakonto raamatukogusüsteemist saadetava lingi kaudu, siis saab ja peab ta edaspidi sama kasutajanime ja parooli kasutama kõigi raamatukogude puhul, kus ta on lugejaks registreerunud.

Võib tekkida olukord, kus lugeja avaldab raamatukogus kohapeal soovi e-kataloogi kasutamiseks vajamineva kasutajanime ja parooli loomiseks, kuid varem on sama lugeja teises raamatukogus samal viisil juba spetsiaalse lingi kaudu kasutajanime ja parooli loonud. Sellisel juhul tuvastab e-kataloog (isikukoodi abil) lingi kaudu saabuva kasutaja kasutajakonto ning kasutaja suunatakse olemasoleva kasutajakonto „Minu profiil“ vaatesse, kus ta saab oma kasutajanime ja parooli muuta. Ilma isikukoodita välismaalaste puhul säilib antud voos

võimalus, et kasutajal tekib mitu kasutajakontot, sest välismaalaste puhul puudub isikut üheselt tuvastada võimaldav tunnus.

4.1.2.3. Lugejaks registreerumine e-kataloogi kasutamata

Lugejaks registreerumine e-kataloogi kasutamata toimub raamatukogus kohapeal. Raamatukogutöötaja kontrollib raamatukokku tulnud isiku isikut tõendavat dokumenti (või õpilaspiletit või juhiluba), isik allkirjastab raamatukogu registreerumisavalduse ning kinnitab, et on tutvunud raamatukogu kasutamise eeskirja ja isikuandmete töötlemise korraga, misjärel sisestab raamatukogutöötaja raamatukokku tulnud isiku andmed raamatukogusüsteemi. Isiku andmete sisestamisel tekib lugejakirje. Kui vajalikud isikuandmed on raamatukogusüsteemis juba olemas (st kogutud varem mõne muu raamatukogu lugejaks registreerumisel), siis lugeja neid uuesti esitama ei pea. Küll aga on raamatukogutöötajal võimalik lugejalt kontrollida, et olemasolevad andmed on õiged ja neid vajadusel parandada.

4.1.2.4. Õpilaste lugejaks registreerumine ja e-kataloogi kasutamine

Kooliraamatukogude lugejaks registreeritakse õpilased kooli astumisega. Üldhariduskoolides on õpilaste lugejaks registreerimine seni kasutusel olnud raamatukogusüsteemis toimunud enamasti käsitööna (näiteks kantakse andmed käsitsi sisse Exceli tabelist). Suuremate koolide ja ülikoolide puhul on uute õpilastest lugejate andmed laetud senisesse raamatukogusüsteemi enamasti failiga. E-kataloogi vaates tähendab eelnev seda, et kui õpilane siseneb autendituna e-kataloogi, siis tehakse e-kataloogist päring raamatukogusüsteemi ning saadakse teada, et isik on juba antud kooliraamatukogu lugeja. Seega ei pea õpilane ise e-kataloogi kaudu kooliraamatukogu lugejaks registreerumiseks ühtegi toimingut tegema ning võimalik on kohe e-kataloogi kaudu kooliraamatukogu poolt pakutavaid teenuseid kasutama hakata. Seejuures tuleb aga arvestada isikuandmete kaitse seaduse §-s 8 sätestatud, mis ei võimalda alla 13-aastastel lastel ise anda isikuandmete töötlemise nõusolekut, mis on e-kataloogi kasutamiseks vajalik. Seega peavad alla 13-aastaste laste vanemad andma e-kataloogi kasutamiseks nõusoleku. Kooliraamatukogu teenuste e-kataloogi kaudu sujuvamaks kasutamiseks oleks soovitatav koguda vajaminevad nõusolekud juba varem mõne muu toimingu raames (näiteks kooli astumisel).

Ka teistest raamatukogudest laenutamiseks on alaealiste puhul vajalik lapsevanema või muu seadusliku esindaja nõusolek, mida on võimalik e-kataloogi kaudu anda.

4.1.2.5. Raamatukogutöötaja ja peakasutaja autentimine ja õiguste haldus

Raamatukogutöötaja ja peakasutaja sisenevad raamatukogude andmekogusse tugeva autentimise kaudu, mis realiseeritakse keskse juurdepääsulahenduse kaudu.

Peakasutaja saab sisselogituna määrata kasutajaid raamatukogutöötaja rolli. Kui keskraamatukogu või muu suurema raamatukogu töötajal on olemas vastav kompetents, siis on võimalik ka talle kasutajaõiguste andmise võimalus luua.

Sisseloginud peakasutaja saab teha toiminguid raamatukogude üleselt. Raamatukogutöötaja saab toiminguid teha ainult enda raamatukogu piires.

4.1.3. Andmete ajakohasuse tagamine

RaRS-i eelnõu § 18 lõige 5 näeb ette, et lugejate andmete õigsust kontrollitakse kord aastas rahvaraamatukogu külastusel. RaRS-i eelnõu § 29 punktiga 14 lisatakse sama põhimõtte ka ERRS-i (ERRS § 7 lõige 4¹). Kooliraamatukogude töökorralduse aluste § 24 lõikes 3 on sätestatud, et lugejaks taasregistreeritakse alates iga aasta 1. septembrist. Seejuures kontrollitakse lugejate andmed ja täpsustatakse ning tehakse vajalikud parandused lugejate elektroonilises andmebaasis.

Samasugune iga-aastane isikuandmete õigsuse kontrollimise kohustus kehtestatakse ka raamatukogude andmekogu suhtes ning see laieneb seeläbi kõikidele andmekogu kasutavatele raamatukogudele. Lisaks on raamatukogude andmekogus võimalik vajadusel ka jooksvalt isikuandmeid ajakohastada (nii lugejal endal kui ka raamatukogutöötaja vahendusel).

4.1.4. Andmesubjekti nõusolekud ja kinnitused

Käesoleva mõjuhinna eelnevates punktides on viidatud erinevatele andmesubjekti antud nõusolekutele ja kinnitustele. Raamatukogude andmekogusse on kavandatud asjaomaste nõusolekute ja kinnituste andmise võimalus. Nii saab raamatukogude andmekogu kaudu anda näiteks kinnituse raamatukogude andmekogu või konkreetse raamatukogu kasutamise eeskirjaga tutvumise kohta, kinnituse isikuandmete töötlemise korraga tutvumise kohta, nõusoleku teavituste saamiseks (sh teadete ja suhtluskanali eelistuse), isikuandmete töötlemise nõusoleku muude mugavusteenuste puhul ning lapsevanema või muu seadusliku esindaja nõusoleku, et alaealine või täisealine eestkostetav võiks teatud raamatukoguteenuseid kasutada. Lisaks on lugejal lugejakirje loomisel võimalik anda nõusolek (ning võtta nõusolek tagasi) oma laenutuste ajaloo salvestamiseks.

4.2. Isikuandmete säilitamine

Isikuandmeid säilitatakse mõlemas raamatukogude andmekogu osas ehk nii e-kataloogis kui ka raamatukogusüsteemis. E-kataloog salvestab võimalikult väikese osa andmeolemite „isik“ ja „lugeja“ andmeid, et e-kataloogi teenust pakkuda (st enamik isikuandmeid säilitatakse raamatukogusüsteemi poolel). Lõplik e-kataloogi poolel talletatav andmekomplekt sõltub raamatukogusüsteemi poolt pakutavatest võimalustest ja selgub peale raamatukogusüsteemi hanke läbiviimist.

Raamatukogude lugejaks registreerumise avaldusi koos kinnitustega raamatukogude kasutamise eeskirjade ja isikuandmete töötlemise kordadega tutvumise kohta ning lapsevanema või muu seadusliku esindaja antud nõusolekuid säilitatakse raamatukogude dokumendihaldussüsteemides.

Raamatukogude andmekogu teeb päringuid riiklikesse registritesse (EHIS, rahvastikuregister), et kontrollida raamatukoguteenuste kasutamise õigust (õppimise, töötamise või eestkoste fakti kontroll). Raamatukoguteenuste kasutamise õiguse kontrollimiseks tehtavate päringute puhul andmeid raamatukogude andmekogusse reeglina ei salvestata. Erandiks on e-kataloogi kaudu raamatukogu lugejaks registreerumisel tehtav rahvastikuregistri päring, millega päritakse registreeritud elukoha KOV-i andmeid. Selle päringu teostab e-kataloog ning andmed saadetakse üle liidese raamatukogusüsteemi, kus toimub nende talletamine.

RaRS-i eelnõu § 18 lõige 6 näeb ette, et lugeja andmeid, välja arvatud statistikaga seotud isikustamata andmeid, säilitatakse kolm aastat viimasest rahvaraamatukogu külastusest³⁷ või lugejaks olemise pikendamisest arvates. Samas sättes täpsustatakse, et isikuandmeid ei kustutata, kui lugejal on rahvaraamatukogu ees täitmata kohustusi ning sellisel juhul säilitatakse isikuandmeid kuni kohustuste täitmiseni. RaRS-i eelnõu § 18 lõike 7 kohaselt säilitatakse lugeja seadusliku esindaja andmeid sama kaua, kui lugeja omi või esindusõiguse lõppemiseni. Puude andmeid säilitatakse vastavalt RaRS-i eelnõu § 18 lõikes 8 sätestatule lugeja muude isikuandmete kustutamise või puude kestuse lõppemiseni. Samasugused säilitustähtajad on RaRS-i eelnõu § 29 punktiga 14 lisatud ka ERRS-i (ERRS § 7 lõiked 4²–4⁴). Muud tüüpi raamatukogude puhul isikuandmete säilitamise tähtaegu seadusest ei tulene, vaid need on olnud kehtestatud asutuse enda poolt.

Raamatukogude andmekogus isikuandmete säilitamise osas on RaRS-i eelnõu § 29 punktiga 16 ERRS-i kavandatud § 7⁵ lõige 3, mis näeb ette, et raamatukogude andmekogus töödeldavaid lugeja andmeid säilitatakse isikustatult vastavalt ERRS-is ja RaRS-is ning raamatukogude andmekoguga liitunud muu raamatukogu tegevust reguleerivates õigusaktides sätestatud tähtaegadele. Raamatukogutöötajate ning raamatukogude andmekogu töövahendina kasutavate teiste asutuste ja isikute töötajate andmeid säilitatakse ERRS-i kavandatud § 7⁵ lõike 4 kohaselt töösuhete lõppemiseni või vajaduse äralangemiseni³⁸. Andmete säilitamise täpsem kord sätestatakse ERRS § 7⁶ lõike 1 alusel kehtestatavas raamatukogude andmekogu põhimääruses.

Dokumendihaldussüsteemides hoitavate dokumentide säilitustähtajad määrab iga asutus ise, arvestades arhiiviseaduses ja selle rakendusaktides³⁹ sätestatut.

Raamatukogude andmekogu andmete kaitse hõlmab:

- 1) käideldavust, tagades andmete kättesaadavuse;
- 2) terviklust, välistades andmete tahtmatu või tahtliku volitamata muutmise;
- 3) konfidentsiaalsust, kaitstes andmeid volitamata töötlemise eest.

Raamatukogude andmekogu andmete käideldavuse, tervikluse ja konfidentsiaalsuse tagamiseks rakendatakse asjakohaseid organisatsioonilisi, füüsilisi ja infotehnoloogilisi turvameetmeid (vt selle kohta täpsemalt käesoleva mõjuhinna punkti 6). Raamatukogude andmekogusse kantud andmete turvaklass on K2T2S2 ja turbeaste on M.

Raamatukogude andmekogus olevate isikuandmetega tehtud toimingud logitakse. Iga raamatukogude andmekogusse tehtud päringu ja kande kohta säilitatakse vähemalt järgmised andmed:

- 1) päringu või kande teinud isiku nimi;
- 2) päringu või kande tegemise kuupäev ja kellaaeg.

Logisid säilitatakse raamatukogude andmekogus üks aasta päringu või kande tegemisest arvates.

4.3. Isikuandmete kasutamine

³⁷ Raamatukogu viimase külastusena, millest alates säilitustähtaega arvestatakse, peetakse silmas ka virtuaalset külastust ehk raamatukogude andmekogu kasutamist.

³⁸ Näiteks kui tööülesanded ei eelda enam juurdepääsu raamatukogude andmekogule.

³⁹ Asjakohased arhiiviseaduse rakendusaktid on käesoleval juhul Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. a määrus nr 181 „Arhiivieeskiri“ ja Vabariigi Valitsuse 25. mai 2017. a määrus nr 88 „Teenuste korraldamise ja teabehalduse alused“.

Raamatukogud kasutavad isikuandmeid eesmärgiga osutada raamatukoguteenuseid, täites seejuures avalikes huvides olevat ülesannet. RaRS-i eelnõuga luuakse õiguslik alus ka automaatseks haldusmenetluseks (vt RaRS-i eelnõu § 22 ja § 29 punktiga 15 ERRS-i lisatavat § 7²), mis võimaldab raamatukogude andmekogu vahendusel ilma raamatukogutöötaja sekkumiseta näiteks lugejaks registreerumist, laenutustähtaja pikendamist ja laenutustähtaja ületamisel viivise määramist⁴⁰.

Isiku andmekomplekti näevad kõik raamatukogud, kus konkreetne isik on lugejaks registreerunud.⁴¹ Vastavate õigustega raamatukogutöötaja saab ainult enda raamatukogu lugejate lugejakirjeid vaadata ja muuta. Raamatukogude andmekogu võimaldab seadistada, kes konkreetse raamatukogu töötajatest milliseid lugeja andmeid vaadata saab. See on vajalik suuremates raamatukogudes, kus näiteks üritustele registreerimisega ja raamatute laenutamise tegelevad erinevad inimesed. Raamatukogutöötaja võib omada ligipääsu ainult nendele lugeja andmetele, mis on vajalikud tema tööülesannete täitmiseks.

Raamatukogude andmekogus sisalduvaid isikuandmeid ei avalikustata.

Ülevaate selle kohta, milliseid andmeid on tema kohta kogutud, saab lugeja “Minu andmed” funktsionaalsuse kaudu. Seal samas on võimalik enda kohta talletatud andmeid ka muuta. Raamatukoguteenuste kasutaja saab soovi korral algselt raamatukogude andmekogu kaudu valitud raamatukogudes lugejaks olemise lõpetamise, sh esitada sooviavalduse oma andmete kustutamiseks. Soovi korral on võimalik ka üksnes e-kataloogi kasutajakonto kustutada (st kustutatakse e-kataloogi poolel kasutaja kohta säilitatavad andmed, kuid konkreetsetes raamatukogudes lugejaks olemine säilib).⁴² Kui tegemist on lugejaga, kes kasutab raamatukoguteenuseid üksnes raamatukogus kohapeal ja pole endale seetõttu ka e-kataloogi kasutajakontot loonud, on tal võimalik saada ülevaade enda kohta kogutud andmetest raamatukogutöötaja vahendusel.

Nagu juba ka käesoleva mõjuhinna punktis 4.2 märgitud, logitakse kõik toimingud raamatukogude andmekogus olevate isikuandmetega. Kui raamatukoguteenuste kasutajal tekib isikuandmete töötlemisega seotud küsimusi, on logide põhjal võimalik tuvastada kelle poolt ja mis eesmärgil tema isikuandmeid töödeldi.

4.4. Isikuandmete edastamine

RaRS-i eelnõu § 29 punktiga 14 lisatakse ERRS §-i 7 lõige 4⁵, mis näeb ette, et RaRa võib üleriigilise raamatukoguteenuse osutamiseks edastada sama paragrahvi lõikes 2 nimetatud isikuandmed teisele kõnealuse teenuse osutamise seotud raamatukogule ehk raamatukogule, kus konkreetne isik lugejaks registreerunud ei ole. Tegemist on raamatukogude andmekogu sisese andmete edastamisega, mis toimub aga erinevate asutuste vahel. See on vajalik teenuse kasutamiseks, mille raames saab isik soovitud väljaande tellida kõnealuse teenusega liitunud mis tahes raamatukogust, ilma et ta peaks seejuures antud raamatukogu lugejaks registreeruma. Sellist teenust osutatakse MIRKO vahendusel, millest saab raamatukogude andmekogu osa.

⁴⁰ Viimast üksnes juhul, kui viivise määramine on raamatukogu kasutamise eeskirjas sedavõrd täpselt reguleeritud, et puudub kaalutlusruum.

⁴¹ Erandiks on RaRS-i eelnõu § 29 punktiga 14 ERRS §-i 7 lisatavas lõikes 4⁵ sätestatud olukord, mida on täpsemalt selgitatud käesoleva mõjuhinna punktis 4.4.

⁴² Nii lugejaks olemise lõpetamisel kui ka e-kataloogi kasutajakonto kustutamisel säilivad statistikaga seotud isikustamata andmed.

Käesoleva mõjuhinna punktis 2.2 esitatud tabelist nähtub, millised välised süsteemid või seadmed kasutavad raamatukogude andmekogu andmeid. Seejuures võib toimuda muu hulgas ka isikuandmete edastamine järgmistele süsteemidele või seadmetele:

- 1) logistika teenus;
- 2) dokumendihaldussüsteemid;
- 3) DIGAR-i täistekstide andmebaas;
- 4) Bürokratt;
- 5) andmejälgija;
- 6) iseteeninduskioskid ja tagastusautomaadid;
- 7) õppeinfosüsteemid;
- 8) väljaannete automatiseeritud haldus- ja logistikasüsteem;
- 9) raamatupidamissüsteem ja kassasüsteemid;
- 10) andmehaldustarkvara;
- 11) API otspunktid;
- 12) seni kasutusel olnud raamatukogusüsteemid.

Käesoleva mõjuhinna koostamise ajal ei ole raamatukogude andmekogust välistele süsteemidele ja seadmetele edastatavad andmekoosseisud veel teada. Mõjuhinna on võimalik andmekogu kasutuselevõtmisel selles osas täpsustada.

4.5. Isikuandmete kustutamine

Säilitustähtaja lõppemisel kustutatakse raamatukogude andmekogust isiku tuvastamist võimaldavad andmed, kuid lugeja puhul säilitatakse valdkondlikuks statistikaks vajalikud andmed ehk teisisõnu isikuandmed anonümiseeritakse (vt RaRS-i eelnõu § 29 punktiga 16 ERRS-i lisatavat § 7⁵ lõiget 3).

Nagu käesoleva mõjuhinna punktis 4.3 selgitatud, saab raamatukoguteenuste kasutaja alata raamatukogude andmekogu vahendusel ka ise oma andmete kustutamise, kuid ka sellisel juhul säilivad statistikaga seotud isikustamata andmed. Isikuandmeid ei saa kustutada (ka mitte kasutaja enda algatusel) siis, kui lugejal on raamatukogu ees täitmata kohustusi (näiteks mõni väljaanne tagastamata või viivis tasumata). Sellisel juhul saab küll lugejakirjes soovi korral osa andmeid kustutada, kuid kohustuste täitmise tagamise seisukohalt olulised andmed (nimi, isikukood või selle puudumisel sünniaeg, kontaktandmed) säilitatakse.

Isikuandmed, mille töötlemise õiguslikuks aluseks on andmesubjekti nõusolek, kustutatakse raamatukogude andmekogust automaatselt nõusoleku tagasivõtmisel või nõusoleku tähtaja lõppemisel.

Kustutamine, nagu ka kõik muud isikuandmete muudatused, logitakse. See, kas andmete kustutamine või anonümiseerimine toimub automaatselt või vajab raamatukogutöötaja või peakasutaja sekkumist, sõltub hangitava raamatukogusüsteemi vastavast lahendusest.

5. Riskid ja nende maandamine

Riski nimetus	Esinemise tõenäosus	Mõju	Ettepanek riski maandamiseks
Isikuandmete lekkimine	Väike	Suur	Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed:

			<p>1) raamatukogude andmekogus sisalduvaid isikuandmeid ei avalikustata;</p> <p>2) raamatukogude andmekogu võimaldab seadistada, kes konkreetse raamatukogu töötajatest milliseid lugeja andmeid vaadata saab, raamatukogutöötaja võib omada ligipääsu ainult nendele lugeja andmetele, mis on vajalikud tema tööülesannete täitmiseks;</p> <p>3) raamatukogutöötaja ei näe lugejate kasutajakontode paroole pärast parooli genereerimist (kuvatakse räsina);</p> <p>4) raamatukogude andmekogu veebipõhise rakenduse puhul kasutatakse vahendeid, mis kaitsevad rakendust lubamatute päringute eest ning logivad kõrvalekalduvaid tegevusi;</p> <p>5) andmed on turvatud vastavalt Eesti infoturbestandardile⁴³.</p>
Isikuandmete väärkasutamine (isikuandmete töötlemise ebaseaduslikkus ja eesmärgipäratus)	Väike	Väike	<p>Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed:</p> <p>1) isikuandmete töötlemiseks raamatukogude andmekogus on olemas selged õiguslikud alused (täidetakse avalikes huvides olevat ülesannet, isikuandmete töötlemine on reguleeritud seaduses või määruises, isikuandmeid töödeldakse andmesubjekti nõusoleku alusel või andmesubjektiga sõlmitud lepingu täitmiseks);</p> <p>2) raamatukoguteenuste kasutajal on võimalik ise valida, milliseid teavitusi ta soovib raamatukogult saada, mis välistab isikuandmete nõusolekuta kasutamise näiteks turunduslikel eesmärkidel;</p> <p>3) isikuandmetega seotud toimingutest ülevaate saamiseks kasutatakse andmejälgijat;</p>

⁴³ [Eesti infoturbestandard](#).

			4) raamatukogutöötajad läbivad regulaarselt isikuandmete kaitse alase koolituse.
Identiteedivargus	Väike	Suur	Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed: 1) raamatukogude andmekogus sisalduvaid isikuandmeid ei avalikustata; 2) raamatukogude andmekogu võimaldab seadistada, kes konkreetse raamatukogu töötajatest milliseid lugeja andmeid vaadata saab, raamatukogutöötaja võib omada ligipääsu ainult nendele lugeja andmetele, mis on vajalikud tema tööülesannete täitmiseks; 3) kõik toimingud raamatukogude andmekogus olevate isikuandmetega logitakse ning logide põhjal on võimalik tuvastada kelle poolt ja mis eesmärgil isikuandmeid töödeldi; 4) andmed on turvatud vastavalt Eesti infoturbestandardile.
Isikuandmete rikkumine või muutmine	Väike	Keskmine	Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed: 1) raamatukogude andmekogu andmed varundatakse regulaarselt; 2) kõik toimingud raamatukogude andmekogus olevate isikuandmetega logitakse ning logide põhjal on võimalik tuvastada kelle poolt ja mis eesmärgil isikuandmeid töödeldi.
Isikuandmete kadu	Väike	Keskmine	Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed: 1) raamatukogude andmekogu andmed varundatakse regulaarselt; 2) andmed on turvatud vastavalt Eesti infoturbestandardile.
Ebapiisav juurdepääsukontroll	Väike	Suur	Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed: 1) raamatukogude andmekogu võimaldab seadistada, kes konkreetse raamatukogu töötajatest milliseid lugeja andmeid vaadata saab,

			<p>raamatukogutöötaja võib omada ligipääsu ainult nendele lugeja andmetele, mis on vajalikud tema tööülesannete täitmiseks;</p> <p>2) raamatukogutöötajad peavad raamatukogude andmekogusse sisenemiseks kasutama RIA poolt loodud TARA autentimislahendust.</p>
Isikuandmete ülekandmine turvamata kanalite kaudu	Väike	Suur	<p>Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed:</p> <p>1) isikuandmete ülekandmist turvamata kanalite kaudu välditakse;</p> <p>2) andmeid edastatakse krüpteeritult või kasutades muid meetmeid, vältimaks võimalust, et andmeid võib näha keegi muu peale adressaadi.</p>
Kolmandate osapoolte riskid	Väike	Keskmine	<p>Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed:</p> <p>1) raamatukogude andmekogu osaks oleva raamatukogusüsteemi hankimisel nii-öelda „karbitootena“ seatakse tingimuseks, et andmed peavad olema turvatud vastavalt Eesti infoturbestandardile⁴⁴ ja arvestama isikuandmete osas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) tulenevate nõuetega.</p>
Isikuandmete ülemäärane kogumine ja säilitamine	Väike	Väike	<p>Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed:</p> <p>1) raamatukogude andmekogu kasutuselevõtmise projekti raames on koostöös eri tüüpi raamatukogudega välja töötatud andmekoosseisud;</p> <p>2) isikuandmetele on määratud säilitustähtajad, mille lõppemisel</p>

⁴⁴ Või sellele vastavale ISO 27001 infoturbe juhtimissüsteemile.

			need kustutatakse või anonümiseeritakse.
Isikuandmete kaitse üldmääruse kohaste andmesubjekti õiguste rikkumine	Väike	Väike	Riski maandamiseks võetakse kasutusele järgmised meetmed: 1) kõik toimingud raamatukogude andmekogus olevate isikuandmetega logitakse ning logide põhjal on võimalik tuvastada kelle poolt ja mis eesmärgil isikuandmeid töödeldi; 2) andmesubjektil on võimalik saada ülevaade tema kohta kogutud isikuandmetest raamatukogude andmekogu või raamatukogutöötaja vahendusel; 3) andmesubjektil on võimalik oma andmeid muuta või raamatukogu ees täitmata kohustuste puudumisel ka kustutada.

6. Kasutusel olevad riskide vältimise meetmed

Raamatukogude andmekogu andmete käideldavuse, tervikluse ja konfidentsiaalsuse tagamiseks rakendatakse asjakohaseid organisatsioonilisi, füüsilisi ja infotehnoloogilisi turvameetmeid, juhindudes Eesti infoturbestandardist või sellele vastavast ISO 27001 infoturbe juhtimissüsteemist. Kuna raamatukogude andmekogu saavad kasutama hakata kõik Eesti raamatukogud, kellest igaühe tegevusega võivad kaasneda isikuandmetega töötlemisega seotud riskid, peavad kõikidel raamatukogude andmekoguga liitunud raamatukogudel olema kasutusel asjakohased riskide vältimise meetmed. Käesolevas mõjuhinnangu punktis on lühidalt kirjeldatud üksnes kõige üldisemaid ja kõiki raamatukogude andmekogu kasutavaid raamatukogusid hõlmavaid riskide vältimise meetmeid.

Raamatukogude andmekogu kasutavad raamatukogutöötajad läbivad süsteemi kasutamiseks vajaliku koolituse ja kättesaadavaks tehakse ka veebikoolitused, mida on võimalik teadmiste värskendamiseks igal ajal iseseisvalt uuesti läbida. Samuti on igapäevaselt kättesaadav peakasutaja pakutav kasutajatugi. Lisaks peavad raamatukogude andmekogu kasutavad raamatukogutöötajad igal aastal kohustuslikuna läbima andmekaitse ja turvalisusega seotud veebikoolituse.

Valdkonna eest vastutav minister kehtestab raamatukogude andmekogu põhimääruse (vt RaRS-i eelnõu § 29 punktiga 16 ERRS-i lisatavat § 7⁶), milles määratakse kindlaks kuidas isikuandmeid kogutakse ja säilitatakse ning muul moel töödeldakse. Selles sätestatakse ka isikuandmete töötlejate õigused, kohustused ja vastutus.

Rakendatavate turvameetmete osas on üheks oluliseks aspektiks ka juurdepääsupiirangute ja autoriseerimisega seonduv. Nagu juba käesoleva mõjuhinnangu eelmistes punktides selgitatud, võimaldab raamatukogude andmekogu seadistada, kes konkreetse raamatukogu töötajatest milliseid lugeja andmeid töödelda saab. Raamatukogutöötaja võib omada ligipääsu ainult nendele lugeja andmetele, mis on vajalikud tema tööülesannete täitmiseks. Kõik toimingud

raamatukogude andmekogus olevate isikuandmetega logitakse ning logide põhjal on võimalik tuvastada kelle poolt ja mis eesmärgil isikuandmeid töödeldi.

Nagu samuti juba eespool märgitud, turvatakse andmeid vastavalt Eesti infoturbestandardile (või sellele vastavale ISO 27001 infoturbe juhtimissüsteemile). Valik raamatukogude andmekogu puhul rakendatavatest olulisematest infotehnoloogilistest turvameetmetest on järgmine:

- 1) kasutatakse turvalisi autentimislahendusi (TARA, HarID, TAAT);
- 2) kasutajanime ja parooliga sisselogimisel kasutatakse mitmeastmelist autentimist;
- 3) raamatukogude andmekogu veebipõhise rakenduse puhul kasutatakse vahendeid, mis kaitsevad rakendust lubamatute päringute eest ning logivad kõrvalekalduvaid tegevusi;
- 4) logitakse kõiki tekkivaid tehnilisi vigu;
- 5) logitakse kõiki veaolukordi ja süsteemi kui terviku seisukohast olulisi olukordi, mis otseselt ei põhjusta viga, kuid viitavad süsteemi ebaharilikule käitumisele;
- 6) kõik raamatukogude andmekogus olevate isikuandmetega tehtud toimingud logitakse ning iga päringu ja kande kohta säilitatakse vähemalt selle teinud isiku nimi, päringu või kande tegemise kuupäev ja kellaaeg;
- 7) raamatukogude andmekogu andmed varundatakse regulaarselt ja varukoopiaid hoitakse turvaliselt eraldi asukohas, et neid saaks taastada süsteemi rikke või küberrünnaku korral.